

Stockholm
17 sept 2021

Ledamöter i Sveriges Riksdag
Näringsminister Ibrahim Baylan
Miljö- och klimatminister Per Bolund
n.registrator@regeringskansliet.se

Ramdirektivet för vatten och dess genomförande

Miljö- och jordbruksutskottet har på Centerpartiets initiativ beslutat att föreslå att riksdagen ska göra ett tillkännagivande till regeringen om det svenska genomförandet av EU:s ramdirektiv för vatten. Utskottet föreslår att riksdagen tillkännager för regeringen att den ska pröva vattenmyndigheternas åtgärdsprogram 2021–2027 och säkerställa att vattenmyndigheterna tar hänsyn till alla nyttor som ramdirektivet för vatten listar samt utnyttjar alla möjligheter till undantag som finns. Utskottet föreslår vidare att riksdagen tillkännager för regeringen att säkerställa att miljöanpassningar som görs vid vattenkraftverk inte går ut över möjligheten att öka effekten i kraftverken samt att platsspecifika bedömningar av nyttor och konsekvenser görs med vedertagna metoder och i samråd med berörda aktörer.

Naturskyddsföreningen befarar att ett beslut i linje med detta tillkännagivande riskerar att försena och försvåra genomförandet av ramdirektivet för vatten i Sverige. Vi vill med detta öppna brev uppmärksamma Näringsministern, Miljö- och klimatministern och Sveriges riksdag på det allvarliga läget då det gäller kemisk och ekologisk status i svenska vatten. Om vi ska lyckas hejda förlusten av biologisk mångfald i akvatiska miljöer och säkra tillgången till dricksvatten av god kvalitet är det avgörande att genomförandet av ramdirektivet för vatten inte försvåras eller att nödvändiga miljöåtgärder förhindras.

Målen i ramdirektivet nås inte

Idag är endast ca 10 procent av de svenska vattendragen opåverkade av mänskliga aktiviteter. Hälften av våra sjöar och två tredjedelar av vattendragen når inte god ekologisk status. Vattenkraftens miljöpåverkan och läckage av övergödande ämnen från jordbruket är två av de viktigaste orsakerna till det otillfredsställande miljötillståndet i svenska vatten. Därtill kommer andra typer av fysisk påverkan som rensning, kanalisering och flödesreglering samt utsläpp av bekämpningsmedel och andra miljögifter, förurning, brunifiering mm.

Ramdirektivet för vatten antogs 2000 och har varit en del av svensk miljölagstiftning sedan 2004. Direktivets syfte är att skydda och förbättra statusen i kust-, inlands- och grundvatten och att hindra ytterligare försämringar. Målet är att vattnet ska uppnå god status. Förvaltningsarbetet bedrivs i sexårscykler och i år startar den tredje (och enligt den ursprungliga planeringen sista) cykeln som pågår 2021–2027. Enligt ramdirektivet för vatten skulle god status ha uppnåtts redan 2015. I dagsläget uppnås inte målen och med nuvarande åtgärder kommer målen inte heller att nås till 2027 som är direktivets slutdatum.

Den biologiska mångfalden är hotad

Globalt har sötvattensarterna minskat med över 80 procent sedan 1970 och en tredjedel av alla sötvattensfiskar är rödlistade. I Sverige har vi tidigare haft lokala laxstammar i ett stort antal vattendrag, idag återstår mindre än hälften av dessa. Omkring 270 sötvattensarter – bland annat de akut hotade arterna ål och flodkräfta – finns uppsatta på den svenska rödlistan.

Klimatförändringarna skapar nya utmaningar

Den senaste IPCC-rapporten och sommarens väderhändelser visar med all önskvärd tydlighet att extremväder i form av kraftiga regn, värmeböljor och torrperioder kommer att bli allt vanligare i framtiden. Mer nederbörd och ökad avrinning kommer att öka läckage och transport av miljögifter och övergödande ämnen från såväl jordbruksmark som samhällen. Detta skapar nya utmaningar för vattenförsörjningen i Sverige. Idag kommer hälften av det råvatten som blir till dricksvatten från ytvatten. Det betyder att kvalitén på vattnet i våra kranar i allra högsta grad är beroende av god kemisk status i sjöar och vattendrag. En betydande andel av våra grund- och ytvattentäkterna saknar dessutom vattenskyddsområde vilket ökar risken att dricksvattnet förorenas.

Sverige får kritik

I sin utvärdering av medlemsländernas genomförande av ramdirektivet för vatten och andra cykelns åtgärdsplaner konstaterade EU-kommissionen 2019 att det fortfarande finns stora brister när det gäller att omsätta den ekonomiska analysen och bedömningen av miljö- och resurskostnader för vattentjänster i konkreta åtgärder (Faktapromemoria 2018/19:FPM41). Kommissionen uppmanade i samband med utvärderingen Sverige att inför

den tredje förvaltningscykeln förbättra övervakningen av vattenmiljön, att vidta alla åtgärder som krävs för att minska antalet undantag så mycket som möjligt och motivera de undantag som görs bättre.

Utgångspunkterna för Centerns utskottsinitiativ

Centerpartiet vill att regeringen ska överpröva Vattenmyndigheternas förslag på åtgärdsprogram för tredje cykeln 2021–2027. Man anser att om åtgärdsprogrammen som vattenmyndigheterna föreslagit fastställs i sin nuvarande form innebär det mångmiljardbelopp för kommuner, verksamhetsutövare och enskilda för att genomföra olika miljöåtgärder. Centerpartiet befarar även att det kan bli problem för Sveriges energi- och effektförsörjning om åtgärdsprogrammen fastställs och hävdar att åtgärder i programmen riskerar att gå emot målen i Sveriges livsmedelsstrategi. Centerpartiet hävdar att vattenmyndigheten gör egna, felaktiga tolkningar av hur vattendirektivet ska tillämpas samt att myndigheten underlåter att använda de möjligheter att peka ut vatten som kraftigt modifierade, eller besluta om undantag som finns, i tillräckligt hög omfattning.

När Riksdagen ska ta ställning till Miljö- och jordbruksutskottets initiativ om det svenska genomförandet av EU:s ramdirektiv för vatten är det angeläget att det beslut som fattas utgår från ett adekvat kunskapsunderlag. Naturskyddsföreningen ser sig därför föranledd att ge sin syn på de premisser som Centerpartiets utgått från då man initierade frågan:

1. Kostnader för åtgärder

Centerpartiet hävdar att Vattenmyndigheternas åtgärdsprogram leder till mångmiljardbelopp för enskilda verksamhetsutövare och branscher för att uppgradera VA-system och vidta miljöåtgärder vid vattenkraftverk och inom jordbruket.

- *VA-sektorn:* Naturskyddsföreningen håller med om att det kommer att krävas stora investeringar inom VA-sektorn för att klara framtida utmaningar då det gäller hälsa, miljö och klimat. Regeringen har under 2021 förstärkt satsningen på avancerad rening av läkemedelsrester och andra svårnedbrytbara ämnen med 75 miljoner kronor och beräknar att anslaget ökas med 75 miljoner kronor även 2022 vilket Naturskyddsföreningen välkomnar. Vi skulle dessutom gärna se att resurser avsattes till modernisering av VA-sektorn

generellt och till ett ökat uppströmsarbete för att möta framtidens VA-utmaningar. Naturskyddsföreningen vill att principen om att förorenaren betalar tillämpas i högre utsträckning så att förorenade verksamheter som t ex läkemedelsindustrin är med och bidrar till rening eller sanering förorsakad av deras produkter och verksamheter.

Som är enskild fastighetsägare ansvarar man för att se till att fastighetens avlopp uppfyller lagens krav på rening. Det går att få ROT-avdrag för att anlägga eller förnya små avloppsanläggningar. För att växla upp åtgärdsarbetet då det gäller enskilda avlopp skulle det behövas mer information till fastighetsägare om denna möjlighet i kombination med möjlighet till ytterligare ekonomiskt stöd till de som vill uppgradera sin avloppsanläggning.

- *Miljöåtgärder vid vattenkraftverk.* Av Sveriges 2100 vattenkraftverk svarar de 208 största för 94 procent av vattenkraftselen. Övriga små och medelstora kraftverk producerar alltså tillsammans endast 6 procent av all vattenkraftsel. Samtidigt orsakar de flesta vattenkraftverk – oavsett storlek – omfattande skador på miljön. Viktiga livsmiljöer för arter som är beroende av strömmande vatten försvinner när kraftverk och dammar hindrar fiskars och andra djurs vandring, älvfåror torrläggs och naturliga flödesregimer förstörs. Den omprövning av miljötillstånden för svenska vattenkraftverk som påbörjas nästa år syftar till att fastställa vilka åtgärder som krävs för att ge största möjliga nytta för vattenmiljön samtidigt som en nationell effektiv tillgång till vattenkraftsel säkras. Av energiöverenskommelsen följer att vattenkraftsbranschen ska finansiera kostnaderna för miljöåtgärder så att Sverige kan leva upp till EU-rätten och dess krav på vattenverksamheter. Men det är endast en mindre andel av kostnaderna för miljöanpassning av vattenkraften som hamnar hos de enskilda verksamhetsutövarna. Vattenkraftens Miljöfond Sverige AB finansiera nödvändiga miljöåtgärder för omställningen av vattenkraftsverksamheter i Sverige. Vattenkraftsägarna får själva svara för 15 procent av de miljöåtgärdsrelaterade kostnaderna samt de första 5 procenten av produktionsbegränsningarna. Fonden bidrar med resten.

- *Miljöåtgärder inom jordbruket.* Åtgärder mot övergödning och andra miljöinsatser inom jordbruket bygger på frivillighet. Som jordbrukare kan man få miljöstöd för åtgärder för att minska läckage av övergödande ämnen och förbättrar vattenkvaliteten. Bland annat kan man få miljöersättning för fånggrödor, anläggande av skyddszoner, våtmarker, fosfordammar, tvåstegsdiken mm. Det finns olika stödnivåer för att täcka kostnaden till exempel vid anläggande av våtmarken och fosfordammar. Ersättningsnivån beror på det bedömda åtgärdsbehovet i regionen och hur stor miljönytta som länsstyrelsen bedömer att den enskilda åtgärden kan göra.

Vissa av jordbruksstöden har emellertid inte sökts i nämnvärd omfattning – det gäller bl a stöd för att anlägga skyddszoner och fosfordamma trots att de hör till de mest kostnadseffektiva åtgärderna för att minska läckage av övergödande ämnen. Jordbruksverket konstaterar i sitt yttrande över Vattenmyndigheternas förslag till förvaltningsplan och åtgärdsprogram 2021–2027 att åtgärder inom jordbruket för att förbättra vattenkvaliteten under nuvarande förvaltningscykel inte har genomförts i den utsträckning som varit önskvärd. Detta beror bl a på att vissa av stöden är dåligt kända av jordbrukarna eller inte anses som tillräckligt attraktiva beroende på utformning och ersättningsnivåer. För att öka åtgärdstakten är det viktigt att Jordbruksverket fortsätter sprida information om relevanta stödformen som syftar till att förbättra vattenmiljön.

2. *Undantag och kraftigt modifierade vatten*

Under vissa förutsättningar kan undantag ges från att nå god status för vattenförekomster, antingen genom att tidsfristen förlängs eller att vattenmyndigheten beslutar om mindre stränga krav.

Fastställande av undantag innebär emellertid inte att en försämring av statusen är tillåten. Vattenmyndigheterna har även möjlighet att förklara en vattenförekomst som kraftigt modifierat (KMV) om den har förändrats på ett mycket omfattande och permanent sätt.

Centerpartiet påpekar att enligt propositionen 2017/18:243

Vattenmiljö och vattenkraft som ligger till grund för de lagändringar i miljöbalken som trädde i kraft 2019 ska de möjligheter att ställa

mindre långtgående krav utnyttjas fullt ut. Centerpartiet hävdar att vattenmyndigheterna inte gör detta, samt att myndigheten gör egna, felaktiga tolkningar av hur direktivet ska tillämpas.

Vi vill i samband med detta påminna om att Sverige upprepade gånger fått kritik från EU-kommissionen för att använda möjligheten till undantag för frikostigt och för att inte motivera undantagen tillräckligt väl. Då det gäller klassning av kraftigt modifierade vatten (KMV) framhåller Centerpartiet att 3 procent av vattenförekomsterna i Sverige klassats som KMV medan KMV-klassningen inom EU som helhet är fyra gånger så hög. Men det finns sammanlagt cirka 125 000 vattenförekomster inom EU varav drygt 20 procent av dessa finns i Sverige. Det innebär alltså att även om den procentuella andelen KMV-klassade vatten i Sverige är liten jämfört med många andra EU-länder så har Sverige redan ett stort antal vattenförekomster som pekats ut som kraftigt modifierade. Dessutom är KMV-klassningen en pågående process – då det gäller vattenförekomster påverkade av jordbruk avvaktar vattenmyndigheterna med att förklara vattenförekomster som KMV och eventuella beslut om mindre stränga krav tills den vägledning som Havs- och vattenmyndigheten håller på att ta fram i samverkan med bland andra Jordbruksverket är färdig. Vattenmyndigheten anför juridiska skäl för varför de inte förklarat fler vattenförekomster för KMV och framhåller att i dagsläget visar inte det underlaget som finns att kriterierna för kraftigt modifierade vatten eller mindre stränga krav är uppfyllda då det gäller en hel del av de vattenförekomster som är först ut i den nationella planen för vattenkraft (dvs de vattenförekomster som ska provas 2022–2024). Vi vill i detta sammanhang understryka vikten av att vattenmyndigheterna agerar inom vattendirektivets ramar vilket innebär krav på underlag och transparensen till exempel när undantag och mindre stränga krav ska tillämpas. Att som i Miljö- och jordbruksutskottets utskottsinitiativ föreslå att riksdagen tillkännager för regeringen att den, när omprövningarna av vattenkraftens miljötillstånd startar efter årsskiftet, ska "säkerställa att de miljöanpassningar som sker inte går ut över möjligheten att öka effekten i befintlig vattenkraft" är inte lämpligt eftersom det innebär att man går händelserna i förväg. Utgångspunkten är att prövningarna av vattenkraften ska leda till största möjliga nytta för

vattenmiljön och till en nationell effektiv tillgång till vattenkraftsel. Dessa avvägningar kommer att behandlas i samrådsprocesserna och beslutas i domstolarna – man kan inte säkerställa ett visst utfall i förväg.

Naturskyddsföreningen vill understryka att vattenfrågorna idag är viktigare än någonsin. Vi behöver göra mer – inte mindre – för att nå vattendirektivets mål god status i sjöar och vattendrag, för att nå miljökvalitetsmålet *Levande sjöar och vattendrag* och för att skydda akvatiska arter och livsmiljöer som finns upptagna i livsmiljödirektivet. Om vattenmyndigheternas förslag på åtgärdsprogram överprövas och genomförandet av ramdirektivet för vatten fördröjs innebär det en risk för fortsatt utarmning av biologiska mångfald och att statusen i våra vatten försämras.

Vi uppmanar därför Sveriges riksdagsledamöter att rösta Nej till Miljö- och jordbruksutskottet utskottsinitiativ som innebär att riksdagen ska göra ett tillkännagivande till regeringen om det svenska genomförandet av EU:s ramdirektiv för vatten.

Karin Lexén
Generalsekreterare